

Gerencsér

VÉKONY VIVIEN

1. Egy korábbi — a mostani írásom előzményének is tekinthető — dolgozatomban (VÉKONY 2020) a *Bocsár* és a vele szinonim, azaz szintén 'hordókészítő' jelentésű szavak történetét vizsgáltam meg. Kutatásom a közszói, a személynévi, illetve a helynévi előfordulások bemutatására egyaránt kiterjedt. Tanulmányomat azzal a céllal írtam, hogy e szavaknak a teljes körű történetéről, vagyis az etimológiájáról, eredetéről, a magyar nyelvbe való bekerüléséről és ottani helyzetéről, változásáról képet kapjunk, összegezve — és ahol szükséges, módosítva, megújítva — a korábbi kutatások eredményeit. A rendelkezésre álló adatok — elsősorban az egyes lexémák adatolási lehetőségeiből adódóan — meglehetősen vegyes képet mutattak.

Emiatt arra kényszerültem, hogy az egyes időbeli metszeteket folytonosnak tekintsem, azaz olyan adatokat vettem össze, amelyek időben nagy távolságra vannak egymástól. Azzal az előfeltevéssel vizsgáltam ugyanis, hogy az adatolás időbeli különbségei mellett jelentős térbeli eltérést talán kevésbé mutathatnak egy-egy lexéma előfordulásai. Az összevetést bizonyos mértékig az azonban megkérdőjelezhetővé tette, hogy a lexémáknak különböző nyelvi szerepeikben (közszóként, személynévként és helynévként) való megjelenéseit kapcsoltam össze. Ennek tanulságait az alábbiakban röviden összefoglalom.

A vizsgált szavak közül a szláv eredetű *bocsár* közszóként nem fordul elő a korai ómagyar korban, csupán latinizált formában, mára már teljesen kihalt a köznyelvből, személynévként nem túl gyakori előfordulású, helynévként viszont szerepelt a Magyar Királyság középső és keleti részén.

Az ugyancsak a szlávból származó *kádár* meglehetősen közszóként már a korai ómagyar korban is, családnévként is jellemző volt, leginkább a nyelvterület keleti részein, helynévként azonban csupán néhány dunántúli település nevében fordul elő, amelyek inkább talán az eltérő eredetű, vele homonim korai ómagyar kori személynévre vezethetők vissza.

A *bodnár* története hasonlóságot mutat a *kádár*-éval, ugyanis szláv eredetű szóként része lehetett a korai ómagyar kori nyelvnek, foglalkozásnévi alkalmazása azonban visszaszorult a mai nyelvben, családnévként ugyanakkor viszony-

lag gyakori lehetett már a középkorban is, leginkább a magyar nyelvterület középső és északkeleti részén, helynévként viszont nem fordul elő.

A németből a magyar nyelvbe került *pintér* története ugyancsak némi hasonlóságot mutat az előző szavakéval, ugyanis része lehetett közsökként a korai ómagyar kori nyelvnek, családnévi előfordulása a 15. századtól kezdve meglehetősen gyakori, de csak a nyelvterület nyugati részén szerepel, *Pintér* helynévről viszont nincs tudomásom.

A belső nyelvi eredetű, képzéssel alakult *kádas* és *hordós* a mai foglalkozásnevek között nem szerepel, a *kádas* a nyelvterület keleti felében volt használatos, a *hordós* pedig a Dunántúlon. Személynévként ugyanis e térségekben fordulnak elő, belőlük alakult településnévi adatokat nem ismerek.

A fenti lexémák magyar nyelvbeli adatolhatóságát kissé leegyszerűsítve az alábbi képet vázolhatjuk fel annak alapján, hogy az egyes nyelvtörténeti korokban milyen funkcióban tűnnek fel nyelvföldrajzi értelemben is értékelhető megnyiságban.

	ómagyar kor	középmagyar kor	újmagyar kor
<i>bocsár</i>	helynév	—	—
<i>kádár</i>	(helynév)	személynév	köznév
<i>bodnár</i>	—	személynév	köznév
<i>pintér</i>	—	személynév	köznév
<i>kádas</i>	—	személynév	(köznév)
<i>hordós</i>	—	személynév	—

Az adathiányból adódóan kényszerültem tehát arra, hogy az adott lexémák újabb kori személynévi és közsői előfordulásai alapján következtessenek a korai, ómagyar kori magyar nyelvi helyzetükre, vélhető nyelvföldrajzi jellemzőikre, s ennek révén adott esetben nyelvi átvételi körülményeikre is.

2. E módszertani eljárás helyességét azonban célszerű olyan lexémák vizsgálatával is ellenőrizni, amelyek adatoltsága mindhárom fent jelzett nagy nyelvtörténeti időszakban kielégítő. Ezt a kontrollvizsgálatot az alábbiakban az ugyancsak foglalkozást jelentő *gerencsér* és *fazekas* szavak elemzésével végzem el. Ezek 'cserépedény-készítő' értelemben szinonim használatú főnevek voltak, jelentésükkel érintkezhetett néhány további, mára elavult lexéma is (pl. *korsós*, *tálas*, *csupros*, *bögrés*, *cserepes*, *fazékgyártó*; ezek személynévi használatára lásd RMCsSz.). Ez utóbbiak vizsgálatát azonban — a jóval ritkább előfordulásuk miatt — az alábbiakban mellőzöm.

A *gerencsér* viszonylag széles körben adatolható lexéma, gazdag személynévi és helynévi előfordulásai vannak a régiségben, a modern korban tájszökként

is meglehetősen nagy területen elterjedt. A *fazekas* a mai köznyelv eleme és nyelvjárási megjelenési formái is jól adatolhatók. Családnévként is gyakori. E lexémák esetében célszerűnek tűnik a mai állapotoktól időben visszafelé haladva bemutatni a történetüket, mivel a lexémák a jelenlegi állapotukban adatolhatók a legjobban.

3. A *gelencsér* ~ *gerencsér* nyelvjárási elterjedtsége A magyar nyelvjárások atlasza (MNYA.) és az Új magyar tájszótár (ÚMTsz.) gazdag adatállománya alapján vizsgálható. A MNYA. adatai alapján azt láthatjuk, hogy a *gerencsér* ~ *gelencsér* főképpen a Dunántúlon van elterjedve, de szórványosan a Duna–Tisza közén, illetve a Tiszántúlon is előfordul. Mássalhangzó-szerkezte alapján a lexémának két változatát különíthetjük el: az *l-es* és az *r-es* forma nagyjából hasonló arányban fordul elő, melyet az ÚMTsz. adatai is megerősítenek. Ami az *e* ~ *ë*-ző alakok megoszlását illeti, fő variánsnak a *gërëncsér* tekinthető.

Ismeretes, hogy a foglalkozásnevek gyakran szerepelnek személynévként is. HAJDÚ MIHÁLY enciklopédiája alapján 2007-ben 6977 személy viselte ezt a nevet, így előfordulása közepes gyakoriságúnak mondható. Ennek több mint a fele *Gerencsér* (3604) alakú, valamennyivel kevesebb közöttük a *Gelencsér* (3083). Az *ö*-ző alakok száma (*Göröncsér*: 15 ~ *Gölöncsér*: 227) elenyésző (CsnE. 180).

N. FODOR JÁNOS történeti családnév-atlasza szerint a *Gerencsér* a 18. század elején csupán az ország nyugati területein fordult elő családnévként (TMCsA.). (Ehhez lásd az 1. térképet.)

1. térkép. A *Gerencsér* családnév gyakorisága 1720-ban (a sötétebb színek nagyobb gyakoriságot jeleznek)

Családnévként elsőként 1389-ben jelentkezik a forrásokban (*Gherencher*), s a 14–17. században viszonylag gyakori, KÁZMÉR családnévszótára 39 adatát adja közre (RMCsSz.). Az Árpád-korban személynévként nem adatolható (ÁSz.).

A *gerencsér* foglalkozásnévből az alábbi ómagyar kori településnevek alakultak (elhelyezkedésükhöz lásd a 2. térképet):

2. térkép. *Gerencsér* nevet viselő települések

Gerencsér ’település Veszprém vm.-ben’ 1001 e./1109: *Γριντζαρι*, 1109: *Grincear*, 1109/1374: *Gerenchar* (DHA. 1: 85, 366, 374), 1309: *Gerencher* (Cs. 3: 231). A veszprémi apácáké, később a pannonhalmi apátságé volt. Ma pusztja Bakonytamási határában (VeMFn. 2: 101).

Gerencsér ’település Nyitra vm.-ben’ 1113: *Grincha*, 1251: *Geruncher*, 1326: *Gerencher* (Gy. 4: 390). Később *Nyitragerencsér*, 1973-tól Nyitra településrésze. GYÖRFFY GYÖRGY erről és az alábbi Nyitra vármegyei településről is azt mondja, hogy „Királyi gerencsérekek lakták.” (i. h.), ezt azonban bizonyára csupán a nevük alapján állítja, mert erre vonatkozó konkrét adatokat nem közöl.

Gerencsér ’település Nyitra vm.-ben’ 1262: *Kuerencher* ~ *Kerencher*, 1302: *Gerencher* ~ *Gerenchar* (Gy. 4: 390, HECKENAST 1970: 102), 1394: *Lanchar* (HECKENAST i. h.). Később *Lancsár*, Pöstyéntől Ny-ra. Ez utóbbi névforma KISS LAJOS szerint a *gerencsér* délszláv változatából alakult (FNESz. *Lancsár*).

Gerencsér 'település Pozsony vm.-ben, Nagyszombat mellett D-re' +1269: *Girinich* (HECKENAST 1970: 102), 1270: *Gerencer* (ÁÚO. 8: 305, HECKENAST i. h.).

Gerencsér 'előbb Fejér, később Komárom vm.-hez tartozó település' ?1269/1294: *Gerencer* (Str. 1: 570), 1330: *Gerencer* (Gy. 2: 386), 1355 k.: *Gerencer* (Cs. 3: 329), 1364: villa *Gerencer*, 1458: castrum *Gerencer*, 1492: *Gelencher* (Cs. 3: 305). GYÖRFFY szerint részben királyi lovászok, részben egy apród földje volt (Gy. 2: 386). Később várát is említik. Ma puszta Oroszlány határában D-re.

Gerencsér 'település Veszprém vm.-ben Sümegtől K-re' 1329: *Gerencer* (HECKENAST 1970: 102), 1332: *Gerencer* (Cs. 3: 55). A veszprémi püspökségé volt, ma *Gerencsérés* Nyirád határában (VeMFN. 3: 271).

Gerencsér 'település Vas vm.-ben, Felsőlendva tartozéka volt, tőle DK-re fekszik' 1366: *Gerencer* (Cs. 2: 750). Később *Gerencserócz*.

Gerencsér 'település Vas vm.-ben, a Rába jobb partján, Dobra várának tartozéka volt' 1387: *Gerencer* (Cs. 2: 750, FNESz.). Később *Gercse*.

Gerencsér 'település Vas vm.-ben, a Gyöngyös folyó mentén feküdt, részben a vasvári káptalan birtoka volt, pontos helye ismeretlen' 1405: poss. *Gerencer* (Cs. 2: 750).

A *gerencsér* lexémának a három különböző szótípusban való megjelenése fontos tanulságokkal szolgál. Helynévi szerepére már a korai ómagyar korból is vannak adataink, s noha több településre vonatkozóan az első említések csak a 14. század második feléből vagy még későbből valók, ezeknek is nagy valószínűséggel feltehető a korábbi keletkezése. A *Gerencsér* nevet viselő települések az ország nyugati, a Balatontól északra eső térségében helyezkednek el. Az első személynévi adatok a kései ómagyar korban, a családnevek kialakulásának korában jelennek meg. A későbbi adatolás — figyelembe véve a népesség belső migrációját is — jórészt ennek a korszaknak a nyelvi helyzetét jelezheti. Ez azt jelenti, hogy a középmagyar korban lényegesen nem változott e szócsoporthoz a nyelvföldrajzi helyzete, legfeljebb a Balaton vonalától délre való feltűnése említhető meg új jelenségként. A közszó legújabb kori nyelvjárási adatai jórészt egybeesnek a korábbi nyelvföldrajzi jellemzőkkel, noha a szó elterjedési körében némi bővülés is mutatkozik: szórványos adatokkal a Dunától keletre is jelentkezik.

A fentiekből a *gerencsér* nyelvi helyzetének alakulásán túl talán általánosabb, módszertani jellegű következtetéseket is megkockáztathatunk: a különböző szótípusokban való adatolás alkalmasnak tűnik arra, hogy ennek alapján egységes képet rajzoljunk egy-egy szó történetéről. E módszertani kísérlet révén megalapozottnak láthatjuk tehát azt az eljárást, amelyet a fentiekben említett *bocsár* és társai kapcsán alkalmaztam, ahol az egyes korokra vonatkozó adathiányokat a más szófajta adatainak segítségével igyekeztem kiküszöbölni.

A *gerencsér* szláv eredetű szó: végső forrása az ősszláv **gьrньčarь* 'fazekas', amely a **gьrньць* 'kis fazék' lexéma foglalkozásnév-képzős származéka. Így tárgyalja KNEI ZSA ISTVÁN is (*gërëncsér* címszó alatt), aki szerint — mivel a magyar szó csak a Dunántúlon van elterjedve — a korábbi felvetésekkel szemben „alig lehet bolgár”, míg a szerb-horvátban és szlovénben nem mutatható ki ma (SzlJsz.). Jelzi azonban, hogy az utóbbi nyelvekben a régi helynevekben szerepel, s az ottani mai megfelelője, a *lončar* újabb szó. Ezek alapján a TESz. (*gelencsér* címszó alatt) a szó szerb-horvát, illetve szlovén eredetét valószínűsíti. Ehhez azonban véleményem szerint hozzákapcsolható a szlovák eredet lehetősége is: a mai szlovák *hrnčiar* szó eleji *h*-ja ugyanis későbbi szlovák nyelvi változás eredménye. A fent bemutatott szóföldrajzi jellemzők pedig a szlovákból való átvételnek a valószínűségét erősítik a délszláv eredettel szemben.

A TESz. az Árpád-kori *Gerencsér* helynevekről azt tartja, hogy „valószínűleg még nem magyar, hanem szláv névadás eredményei”. Ugyancsak szláv eredetűnek mondja a *Gerencsér* neveket KISS LAJOS is, amelyek az *-i* többesszám-jellel alakultak, és a magyarba átvétellel kerültek be (FNESz. *Nyitragerencsér*). Valószínűleg a szlávban keletkezett formának tekinti a Veszprémvölgyi adománylevélben görög betűkkel lejegyzett 1001 e./1109: *Γριντζαρι* névalakot a HOFFMANN-RÁCZ-TÓTH szerzőhármás, megjegyezve, hogy a településnév a szlávban a **-jb ~ -ja ~ -je* képzővel is létrejöhetett (2018: 198, 282). E korai névelőfordulás kivételével a többi *Gerencsér* nevet azonban a foglalkozásnévből alakult településnevek között említi, tehát szláv eredetű magyar közszóból a magyar nyelvben alakult helynévnek tekinti (2017: 187, 2018: 286). A fenti vizsgálataim alapján ugyancsak sokkal inkább következtethetünk arra, hogy a foglalkozást jelentő köznév már a korai ómagyar korban bekerülhetett a magyar nyelvbe, és ott településnevekhez is alapul szolgált.

4. A *fazekas* a magyar köznyelvnek a fenti *gerencsér* tájszóéval azonos jelentésű foglalkozást jelölő lexémája. Hangtani változatainak elterjedtségéről megállapítható, hogy a nyelvterület szinte minden pontján gyakori adatolású, de leg­sűrűbben az északi vidékekről közlik adatait a tájszótárak. Négy fő alakváltozatban létezik a nyelvterületen: a *fazëkas* leginkább az ország dunántúli (Balaton vidéki) és északi területein, a *fazikas* Esztergom környékén, illetve a keleti területeken, a *fazokas* az Észak-Dunántúlon és elvétve az északkeleti részekén, a *fazakas* az erdélyi területeken jellemző leginkább (ÚMTsz.).

A szó családnévként való előfordulásáról HAJDÚ MIHÁLY megállapítja, hogy az egész nyelvterületen elterjedt. A 21. század elején Magyarországon 18.415 személy viselte ezt a nevet *Fazekas ~ Fazakas ~ Fazakos ~ Fazokas ~ Fazacas ~ Fazekash ~ Fazekes ~ Fazekosh ~ Fazikas ~ Fozekos ~ Fozekosh* írásváltozatokban, így a gyakori családnevek közé tartozik. HAJDÚ szerint az „egyes alakválto-

zatai különböző tájakra jellemzők”: a *Fazakas* egész Erdélyben, valamint északkeleten, főleg Ugocsában, a *Fazokas* Csíkban és az Alföldön, a *Fazikas* a Duna vonalától keletre, egészen Erdélyig gyakori (CsnE.). VÖRÖS FERENC ugyanebből az időszakból magyarországi területi adatokat közöl, ezek azonban nem mutatnak különösebben határozott mintázatot (2014: 266–268).

VÖRÖS 18. század eleji térképei viszont azt jelzik, hogy a *Fazekas* családnév az ország szinte minden területén előfordult, a *Fazikas* elvéve az ország keleti, északi területein, illetve a Dunántúlon, a *Fazékas* ~ *Fazokas* szintén szétszórtan, *Fazakas* pedig a mai Ukrajna területén (2017: 347–351). N. FODOR JÁNOS történeti családnévtatlasza (TMCsA.) mutatja legszemléletesebben a személynév hangtani változatainak a 18. század elején megfigyelhető területi megoszlását. Eszerint a *Fazekas* forma Erdély kivételével a nyelvterület szinte minden részén előfordul. A *Fazakas* pedig éppen Erdélyben és a Partium északi részén gyakori. A *Fazokas* jóval kevesebb előfordulással főképpen a Tisza és a Duna környezetében jelentkezik. A *Fazikas* pedig az ország északkeleti részén és a Partiumban. (Ehhez lásd a 3–6. térképet.) A családnév hangtani változatainak 18. század eleji jelentkezése tehát nagy vonalakban harmonizál a község mai nyelvjárási formáinak a területi viszonyaival.

3. térkép. A *Fazekas* családnév gyakorisága 1720-ban
(a sötétebb színek nagyobb gyakoriságot jeleznek)

4. térkép. A *Fazakas* családnév gyakorisága 1720-ban
(a sötétebb színek nagyobb gyakoriságot jeleznek)

5. térkép. A *Fazokas* családnév gyakorisága 1720-ban
(a sötétebb színek nagyobb gyakoriságot jeleznek)

6. térkép. A *Fazikas* családnév gyakorisága 1720-ban
(a sötétebb színek nagyobb gyakoriságot jeleznek)

KÁZMÉR MIKLÓS a *Fazekas* első családnévi adatát 1400-ból közli, és bőségesen adatozza *Fazekas*, *Fazakas*, *Fazakos*, *Fazokas*, *Fazikas*, *Fazékas* formákban, azt is megjegyvezve, hogy az első *dictus*-os, tehát már biztosan személynévi, de valószínűleg még nem családnévi szerepű említése 1348-ból való (RMCsSz.).

Fazekas nevet viselő vagy ilyen névrészt tartalmazó települést jóval kevesebbet ismerünk, mint *Gerencsér* nevűt, és ezek is mindössze egy-két említéssel szerepelnek a forrásokban, ami arra utal, hogy viszonylag rövid életűek lehettek.

Fazekas 'település Baranya vm.-ben' 1360: Possessiones *Fazekas*, Lapanch et Fyzes; ugyanezeket egy évtized múlva már egyetlen település névváltozataiként említik: 1370: *Fazekas* moderno nomine Fyzes seu Lappanch (Cs. 2: 472, 482). CSÁNKI ezt Baranya vm. Tolna vm.-vel határos ÉK-i részére, Báta környékére lokalizálja, GYÖRFFYnek az utóbbi két névre vonatkozó korábbi adatai alapján azonban inkább Pécs-től Ny-ra feketett (Gy. 1: 304, vö. még: KMHsz. 1. *Füzes*, *Lapáncs*).

Fazakas 'település Temes vm.-ben' 1439: *Fazakas* in distr. Myhald (Cs. 2: 36). Később nem tudunk róla.

Fazakasegyház 'település Zaránd vm.-ben' 1418: *Fazakaseghaz* (Cs. 1: 730). A későbbi Békés megye területén kereshető. Az *egyház* utótagú nevek létrejöhetnek ugyan elsődleges összetételként is, de gyakran az önállóan helynévként szereplő előtag később egészült ki az utótaggal (vö. TÓTH 2008: 73).

Korábbi településnév jelzővel kiegészülve a középmagyar korban is megkaphatta a *fazekas* előtagot. Ez történt az alábbi nevek esetében:

Fazekasboda 'település Baranya vm.-ben' 1773: *Fazokas Boda* (FNESz.), korábban [1292–1297]: *Boda* (Gy. 1: 285). KISS LAJOS szerint ennek előtagja „végső soron a *fazekas* foglalkozásnévre megy vissza” (FNESz.).

Fazekaszaluzsány 'település Hont vm.-ben' 1773: *Fazekas Zalusány* (FNESz.), korábban 1332–1337: *Salus(an)* (Gy. 1: 274). Az előtag a FNESz. szerint „a falu lakóinak a főfoglalkozását jelöli”.

A *fazekas* első közsői adatát a TESz. a Münchener kódexből közli: 1416 u./1466: *fazokafnac*, nem sokkal később már utcanévben is szerepel: 1453: *Fazakas utcza* (SzT.). A foglalkozásnév belső nyelvi alakulat: a finnugor eredetű *fazék* szó -s képzős származéka (TESz.). Keletkezésének idejét nem tudjuk meghatározni, de a foglalkozás feltehető ismerete alapján létezhetett már az ősmagyar korban is.

A helynévi, személynévi és részben a közsői adatok szóföldrajzi elterjedtsége alapján arra gondolhatunk, hogy kezdetben inkább csak a Dunától keletre eső térségekben lehetett használatos, itt alakultak ki különböző ejtészérváltozatai is. A személynévi használat keletkezésében a kései ómagyar kort meghatározónak tekintve feltehető, hogy ekkor kezdett a Dunától nyugatra is elterjedni, fokozatosan visszaszorítva az ott használatban lévő *gerencsér*-t, ami a 20. században egyre ritkább tájszói használatú lexémává vált.

5. A fenti elemzés tanulságait a *bocsár* és társai kapcsán mondottakkal összevetve megállapítható, hogy az adott foglalkozásokat — mint közös szemantikai alapot — jelölő különböző, eredetüket tekintve is eltérő lexémák területi tekintetben hasonló módon egészítették ki egymást már az ómagyar korban is. További történetükben is hasonlóságot mutat egyes lexémák használatának fokozatos visszaszorulása, illetve közülük egynek-egynek a köznyelv részévé válása.

Irodalom

ÁSz. = FEHÉRTÓI KATALIN, *Árpád-kori személynévtár (1000–1301)*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2004.

ÁÚO. = WENZEL GUSZTÁV, *Árpád-kori új okmánytár 1–12*. Pest (később Budapest), 1860–1874.

Cs. = CSÁNKI DEZSŐ 1890–1913. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában 1–3.*, 5. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY, *Családnévek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2010.

DHA. = GYÖRFFY GYÖRGY szerk., *Diplomata Hungariae Antiquissima. 1*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1992.

- FNESz. = KISS LAJOS, *Földrajzi nevek etimológiai szótára. 1–2.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978.
- Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. 1–4.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963–1998.
- HECKENAST GUSZTÁV 1970. *Fejedelmi (királyi) szolgálónépek a korai Árpád-korban.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- HOFFMANN, ISTVÁN–RÁCZ, ANITA–TÓTH, VALÉRIA 2017. *History of Hungarian Toponyms.* Hamburg, Buske Verlag.
- HOFFMANN ISTVÁN–RÁCZ ANITA–TÓTH VALÉRIA 2018. *Régi magyar helynévadás. A korai ómagyar kor helynevei mint a magyar nyelvtörténet forrásai.* Budapest, Gondolat Kiadó.
- KMHsz. = HOFFMANN ISTVÁN szerk., *Korai magyar helynévszótár 1000–1350. 1. Abaúj–Csongrád vármegye.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 10. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, 2005.
- MNyA. = DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU szerk., *A magyar nyelvjárások atlasza. 1–6.* Budapest, Akadémiai Kiadó. 1968–1977.
- RMCsSz. = KÁZMÉR MIKLÓS, *Régi magyar családnevek szótára. XIII–XVII. század.* Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1993.
- SzIJs. = KNEZSA ISTVÁN 1955. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai. 1/1–1/2.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- SzT. = SZABÓ T. ATTILA, *Erdélyi magyar szótörténeti tár. 1–14.* Bukarest, Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1976–2014.
- TESz. = BENKŐ LORÁND főszerk., *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. 1–4.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967–1984.
- TMCsA. = N. FODOR JÁNOS, *Történeti magyar családnévatalasz.* Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2014–2021. <https://csaladnevatalasz.hu>
- TÓTH VALÉRIA 2008. *Településnevek változástipológiája.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 14. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke.
- ÚMTsz. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk., *Új magyar tájszótár. 1–5.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979–2010.
- VÉKONY VIVIEN 2020. *Bocsár és társai. Helynévtörténeti Tanulmányok 16:* 149–164.
- VeMFn. 2. = BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC szerk., *Veszprém megye földrajzi nevei 2. A Pápai járás.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 171. Budapest, 1987.
- VeMFn. 3. = BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC szerk., *Veszprém megye földrajzi nevei 3. Az Ajkai járás.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 192. Budapest, 1991.
- VÖRÖS FERENC 2014. *Kis magyar családnévatalasz.* Pozsony, Kalligram.
- VÖRÖS FERENC 2017. *Kárpát-medencei történeti családnévatalasz.* Pozsony, Kalligram.

Gerencsér

The paper studies the history of two occupational names in Hungarian language with the same meaning, the words *gerencsér* ‘potter’ of Slavic and *fazekas* ‘potter’ of Hungarian origin. The research involves the introduction of common noun, anthroponym, and toponym occurrences of the words across three different historical linguistic eras (11th–16th centuries, 16th–18th centuries, and 18th–20th centuries). Based on my study, the *gerencsér* common noun referring to an occupation could enter the Hungarian language already during the early Old Hungarian Era in the western part of the country and it also served as the basis of settlement names. *Fazekas*, at first, was used only in the eastern part of the country. It began to spread in the western region from the 14th century, gradually pushing back *gerencsér* that became an increasingly rare dialectal lexeme by the 20th century. The method used in the paper may also contribute to the better understanding of the history of other words.

Keywords: *gerencsér*, *fazekas*, occupational names, word history, etymology

Vékony Vivien
ORCID: 0000-0002-4764-3535
Debreceni Egyetem
vekony.vivien@mnytud.arts.unideb.hu